

SLOVENSKÁ REPUBLIKA

NÁLEZ

Ústavného súdu Slovenskej republiky

V mene Slovenskej republiky

II. ÚS 342/06-28

Ústavný súd Slovenskej republiky na neverejnom zasadnutí 11. decembra 2007 v senáte zloženom z predsedu Sergeja Kohuta a zo sudcov Ľudmily Gajdošíkovej a Juraja Horvátha v konaní o sťažnosti S. K., R., zastúpeného advokátom JUDr. L. M., vo veci namietaného porušenia jeho základných práv zaručených čl. 24 ods. 1 a čl. 25 ods. 2 Ústavy Slovenskej republiky; čl. 1, čl. 4 ods. 4, čl. 15 ods. 1 a 3, čl. 36 ods. 1 Listiny základných práv a slobôd, ako aj porušenia jeho práv zaručených čl. 6 ods. 1 a čl. 9 ods. 1 a 2 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd uznesením Najvyššieho súdu Slovenskej republiky sp. zn. 3 Tz 9/2004 z 23. septembra 2004 takto

r o z h o d o l :

Práva S. K., a to právo na spravodlivý proces podľa čl. 6 ods. 1 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd, základné právo podľa čl. 36 ods. 1 Listiny základných práv a slobôd a právo na slobodu svedomia a náboženstva podľa čl. 9 ods. 1 a 2 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd, základné právo podľa čl. 24 ods. 1 a čl. 25 ods. 2 Ústavy Slovenskej republiky, čl. 15 ods. 1 a 3, a to i v spojení s čl. 4 ods. 4 a čl. 1 Listiny základných práv a slobôd uznesením Najvyššieho súdu Slovenskej republiky sp. zn. 3 Tz 9/2004 z 23. septembra 2004 porušené neboli.

O d ô v o d n e n i e :

I.

Ústavnému súdu Slovenskej republiky (ďalej len „ústavný súd“) bolo 7. januára 2005 doručené podanie S. K., R. (ďalej len „sťažovateľ“), zastúpeného advokátom JUDr. L. M., ktorým sťažovateľ v spojení s doplňujúcimi podaniami namietal porušenie svojich základných práv podľa čl. 24 ods. 1 a čl. 25 ods. 2 Ústavy Slovenskej republiky (ďalej len „ústava“) a podľa čl. 1, čl. 4 ods. 4, čl. 15 ods. 1 a 3, čl. 36 ods. 1, čl. 40 ods. 6 Listiny základných práv a slobôd (ďalej len „listina“), ako aj čl. 18 a čl. 29 ods. 2 Všeobecnej deklarácie ľudských práv, čl. 6 ods. 1 a čl. 9 ods. 1 a 2 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd (ďalej len „dohovor“) uznesením Najvyššieho súdu Slovenskej republiky (ďalej aj „najvyšší súd“) sp. zn. 3 Tz 9/2004 z 23. septembra 2004, navrhoval toto rozhodnutie zrušiť, žiadal priznať spravodlivé zadosťučinenie vo výške 50 000 Sk s poukazom na to, že má nárok na takúto kompenzáciu za časovú stratu, nervové vypätie spojené s konaním pred najvyšším súdom a ústavným súdom, ako aj priznať mu náhradu trov konania.

Zo sťažnosti a z pripojených listinných dôkazov vyplýva, že sťažovateľ bol rozsudkom Vojenského obvodového súdu P. z 10. novembra 1981 sp. zn. T 167/81 odsúdený pre trestný čin nenastúpenia služby v ozbrojených silách podľa § 269 ods. 1 Trestného zákona na trest odňatia slobody v trvaní dvoch rokov nepodmienečne na tom skutkovom základe, že 16. septembra 1981 nenastúpil k vojenskému útvaru 8261 B. na výkon riadneho vojenského cvičenia ako bol povinný podľa povolávacieho rozkazu OVS R., pričom povolávací rozkaz odmietol prevziať len preto, že jeho náboženské presvedčenie (svedok Jehovov) mu nedovoľuje v súčasnosti, ako aj v budúcnosti vykonávať vojenskú službu. Uznesením Vyššieho vojenského súdu T. zo 16. decembra 1981 sp. zn. To 281/81 bolo sťažovateľovo odvolanie proti rozsudku zamietnuté. Trest bol vykonaný v plnom rozsahu, a to (vrátane započítania väzby) od 14. októbra 1981 do 14. októbra 1983. Dňa 2. apríla 2004 podal generálny prokurátor Slovenskej republiky (ďalej len „generálny prokurátor“) najvyššiemu súdu sťažnosť na porušenie zákona proti uzneseniu Vyššieho

vojenského súdu T. zo 16. decembra 1981 sp. zn. To 281/81. Najvyšší súd ju uznesením z 23. septembra 2004 sp. zn. 3 Tz 9/2004 zamietol, pričom svoje rozhodnutie odôvodnil najmä tým, že jej obsah je vo vnútornom rozpore, keď na jednej strane deklaruje chybný postup súdu a na strane druhej namieta neprimeranosť trestu; priebeh a výsledok pôvodného trestného konania boli v súlade so zákonom, ustanovenie § 269 ods. 1 Trestného zákona bolo aj počas doby rozhodovania najvyššieho súdu súčasťou právneho poriadku so zhodnou úpravou; neboli zistené žiadne dôvody na uloženie podmieneného trestu, keďže sťažovateľ vyhlásil, že ani v budúcnosti na výkon vojenskej služby nenastúpi.

Sťažovateľ pripustil, že priebeh a výsledky pôvodného trestného konania boli v súlade s vtedajším zákonom („*staré právo*“), ale iba v tom zmysle, ako bol zákon v tom čase vykladaný vtedajším režimom, a tvrdil, že sťažnosť bolo možné podať zároveň z dôvodu chybného postupu súdu a zároveň aj pre neprimeranú prísnosť trestu a ak najvyšší súd toto právo generálnemu prokurátorovi odňal, konal v neprospech sťažovateľa, a tým porušil jeho právo na spravodlivý proces. Sťažovateľ zdôraznil, že v čase, keď bol odsúdený, nebolo možné prakticky realizovať slobodu svedomia a náboženského vyznania. Ak najvyšší súd konštatoval rovnakú trestnosť konania a neprihliadol na ďalšie významné okolnosti a nerozhodoval podľa nového právneho stavu priaznivejšieho pre sťažovateľa, porušil jeho právo na slobodu svedomia a náboženského vyznania. Najvyšší súd sa navyše nijako podrobnejšie nezaoberal právom sťažovateľa na slobodu svedomia. Existencia zákonnej povinnosti nie je sama osebe dostatočným dôvodom na obmedzenie náboženskej slobody do tej miery, aby bolo ospravedlniteľné nútiť občanov k vojenskej službe. Sťažovateľ je toho názoru, že jeho konanie preukázateľne vychádzalo z rozhodnutia vykonaného na základe svedomia, nezasiahlo do základných práv tretích osôb a neznevážilo žiadne hodnoty vyjadrené v ústave. Sťažovateľ ďalej poukázal na to, že v obdobných prípadoch iných slovenských občanov Najvyšší súd Českej republiky, Najvyšší súd Slovenskej republiky a aj Najvyšší súd Českej a Slovenskej federatívnej republiky porušenie zákona zistili, a preto so sťažovateľom sa v namietanom prípade zaobchádzalo podľa iných kritérií ako s inými slovenskými občanmi v porovnateľnej situácii, keďže niet dôvodu jeho prípad posudzovať odlišne.

Uznesením ústavného súdu č. k. II. ÚS 342/06-12 z 31. októbra 2006 bolo rozhodnuté, že sťažnosť sťažovateľa v časti namietajúcej porušenie jeho základných práv podľa čl. 24 ods. 1 a čl. 25 ods. 2 ústavy a podľa čl. 1, čl. 4 ods. 4, čl. 15 ods. 1 a 3, čl. 36 ods. 1 listiny, ako aj porušenie jeho práv zaručených v čl. 6 ods. 1 a čl. 9 ods. 1 a 2 dohovoru uznesením najvyššieho súdu sp. zn. 3 Tz 9/2004 z 23. septembra 2004 sa prijíma na ďalšie konanie a vo zvyšnej časti bola sťažnosť odmietnutá ako zjavne neopodstatnená.

Najvyšší súd vo vyjadrení k sťažnosti sťažovateľa v podaní z 9. januára 2007 odkázal na dôvody uvedené v napadnutom rozhodnutí a uviedol, že pri vydávaní napadnutého rozhodnutia postupoval v súlade so zákonom, najmä z pohľadu § 16 Trestného zákona účinného do 1. januára 2006 o pôsobnosti Trestného zákona, napadnuté rozhodnutie akceptovalo podmienky a obmedzenia uvedené v čl. 9 ods. 2 dohovoru vrátane čl. 24 ods. 1 a čl. 25 ods. 2 ústavy, hoci uznal, že priamo v odôvodnení napadnutého rozhodnutia tieto ustanovenia citované neboli.

Žiaden z účastníkov netrval na ústnom prerokovaní veci ústavným súdom.

II.

Podľa čl. 124 ústavy je ústavný súd nezávislým súdnym orgánom ochrany ústavnosti.

Podľa čl. 127 ods. 1 ústavy ústavný súd rozhoduje o sťažnostiach fyzických osôb alebo právnických osôb, ak namietajú porušenie svojich základných práv alebo slobôd, alebo ľudských práv a základných slobôd vyplývajúcich z medzinárodnej zmluvy, ktorú Slovenská republika ratifikovala a bola vyhlásená spôsobom ustanoveným zákonom, ak o ochrane týchto práv a slobôd nerozhoduje iný súd.

Ústavný súd prerokoval sťažnosť sťažovateľa na neverejnom zasadnutí, keďže žiaden z účastníkov netrval na jej ústnom prerokovaní, a dospel k záveru, že základné práva a slobody sťažovateľa označené v sťažnosti porušené neboli.

Podľa čl. 6 ods. 1 dohovoru každý má právo na to, aby jeho záležitosť bola spravodlivo, verejne a v primeranej lehote prejednaná nezávislým a nestranným súdom zriadeným zákonom, ktorý rozhodne o jeho občianskych právach alebo záväzkoch alebo oprávnenosti akéhokoľvek trestného obvinenia proti nemu a podľa čl. 36 ods. 1 listiny každý sa môže domáhať ustanoveným postupom svojho práva na nezávislom a nestrannom súde a v určených prípadoch na inom orgáne.

Najvyšší súd sťažnosť podanú generálnym prokurátorom v prospech sťažovateľa riadne prerokoval, preskúmal napadnuté rozhodnutie a podľa názoru ústavného súdu odpovedal vo svojom rozhodnutí na všetky právne otázky v sťažnosti požadovanom rozsahu a primerane reagoval na argumentáciu v nej uvedenú. Rozhodnutie najvyššieho súdu nebolo zjavne neodôvodnené, či z ústavného hľadiska neospravedliteľné, a nemalo za následok porušenie princípov spravodlivého procesu. Najvyšší súd nebol ani podľa názoru ústavného súdu povinný preskúmať vec z iného hľadiska než z hľadiska „starého práva“ a nemohol vec posudzovať podľa právnych noriem nových, ktorých aplikácia by bola pre sťažovateľa priaznivejšia a to ani s ohľadom na čl. 40 ods. 6 listiny, podľa ktorého trestnosť činu sa posudzuje a trest sa ukladá podľa zákona účinného v čase, keď bol čin spáchaný. Neskorší zákon sa použije, ak je to pre páchatel'a priaznivejšie. Takto by mohli všeobecné súdy postupovať iba v prípade, ak by boli skoršie rozhodnutia v konaní o sťažnosti zrušené, avšak takto postupovať samotný najvyšší súd v tomto konaní nemohol, pretože jeho konanie a rozhodnutie musí vychádzať z právneho stavu platného v čase, keď konali a rozhodovali súdy, ktorých rozhodnutie bolo na základe tejto sťažnosti preskúmané (staré právo).

Ústavný súd sa v tomto prípade stotožňuje s myšlienkou, že interpretácia a aplikácia starého práva socialistickými súdmi má byť považovaná za chybnú iba v prípade, ak má netolerovateľné následky v demokratickom systéme. V tomto prípade takéto netolerovateľné následky ústavný súd nezistil.

Podľa čl. 9 ods. 1 dohovoru každý má právo na slobodu myslenia, svedomia a náboženského vyznania, toto právo zahŕňa slobodu zmeniť svoje náboženské vyznanie alebo presvedčenie, ako aj slobodu prejavovať svoje náboženské vyznanie alebo

presvedčenie sám alebo spoločne s inými, či už verejne, alebo súkromne, bohoslužbou, vyučovaním, vykonávaním náboženských úkonov a zachovávaním obradov.

Podľa čl. 9 ods. 2 dohovoru sloboda prejavovať náboženské vyznanie a presvedčenie môže podliehať len obmedzeniam, ktoré sú ustanovené zákonmi a ktoré sú nevyhnutné v demokratickej spoločnosti v záujme verejnej bezpečnosti, ochrany verejného poriadku, zdravia alebo morálky alebo ochrany práv a slobôd iných.

Podľa čl. 24 ods. 1 ústavy sloboda myslenia, svedomia, náboženského vyznania a viery sa zaručujú. Toto právo zahŕňa aj možnosť zmeniť náboženské vyznanie alebo vieru. Každý má právo byť bez náboženského vyznania. Každý má právo verejne prejavovať svoje zmýšľanie.

Podľa čl. 25 ods. 2 ústavy nikoho nemožno nútiť, aby vykonával vojenskú službu, ak je to v rozpore s jeho svedomím alebo náboženským vyznaním. Podrobnosti ustanoví zákon.

Podľa čl. 15 ods. 1 listiny sloboda myslenia, svedomia a náboženského vyznania je zaručená. Každý má právo zmeniť svoje náboženstvo alebo vieru alebo byť bez náboženského vyznania.

Podľa čl. 15 ods. 3 listiny nikoho nemožno nútiť, aby vykonával vojenskú službu, ak je to v rozpore s jeho svedomím alebo s jeho náboženským vyznaním. Podrobnosti ustanoví zákon.

Podľa čl. 4 ods. 4 listiny pri používaní ustanovení o medziach základných práv a slobôd sa musí dbať na ich podstatu a zmysel. Také obmedzenia nemožno zneužívať na iné účely, než na ktoré boli ustanovené.

Podľa čl. 1 listiny ľudia sú slobodní a rovní v dôstojnosti i v právach. Základné práva a slobody sú neodňateľné, nescudziteľné, nepremlčateľné a nezrušiteľné.

Listina (prijatá 9. januára 1992) zrušila okrem iného čl. 32 a čl. 37 Ústavy Československej socialistickej republiky z 11. júla 1960, podľa ktorých v čase rozhodovania vojenských súdov oboch stupňov vo veci sťažovateľa sloboda vyznania je zaručená. Každý môže vyznávať akúkoľvek náboženskú vieru, alebo byť bez vyznania, aj vykonávať náboženské úkony pokiaľ to nie je v rozpore so zákonom (čl. 32 ods. 1), náboženská viera alebo presvedčenie nemôže byť dôvodom pre to, aby niekto odopieral plniť občiansku povinnosť, ktorá je mu uložená zákonom (čl. 32 ods. 2) a občania sú povinní vykonávať službu v ozbrojených silách podľa zákona (čl. 37 ods. 2).

Podľa čl. 4 ods. 3 písm. b) dohovoru za „nútenú alebo povinnú prácu“ sa na účely tohto článku nepovažuje služba vojenského charakteru alebo v prípade osôb, ktoré odmietajú vojenskú službu z dôvodov svedomia v krajinách, kde sa takéto odmietnutie vojenskej služby uznáva, iná služba vyžadovaná namiesto povinnej vojenskej služby.

Slobodu svedomia nemožno zamieňať so slobodou viery ani so slobodou náboženskou. Článok 9 dohovoru chráni slobodu myslenia, svedomia a náboženstva. Svedomie, jeho formovanie a vonkajšie prejavy sú vytvárané na základe mravných a iných zásad prenášaných dovnútra človeka a je spojené s pojmom presvedčenie, ktoré inklinuje k náboženským vplyvom spoluvytvárajúcim svedomie. Rozhodnutie vychádzajúce zo svedomia spočíva však v konečnom dôsledku už iba na existencii svedomia ako takého. Sloboda svedomia sa orientuje na zákaz vytvárania výhod alebo nevýhod spojených s konaním človeka vychádzajúcim z jeho svedomia.

Aj orgány Európskeho súdu pre ľudské práva prešetrovali niekoľko sťažností týkajúcich sa slobody svedomia a presvedčenia zaručených v čl. 9 dohovoru a čl. 4 ods. 3 písm. b) dohovoru, ktoré pripúšťajú, ale neprikazujú zmluvným stranám, aby akceptovali odmietnutie výkonu vojenskej služby z dôvodu svedomia a aby v takom prípade požadovali výkon náhradnej služby. Komisia nevyslovila porušenie čl. 9 dohovoru napríklad vo veci, v ktorej Švajčiarsko odsúdilo na základe trestného práva muža, ktorý odmietol vojenskú službu (A. v. Švajčiarsko, sťažnosť č. 10640/83, rozhodnutie z 9. mája 1984). V prípade sťažovateľa nejde ani o prípad dvojitého postihnutia za nenastúpenie vojenskej služby, keď

ako to vyplýva aj z jeho samotnej sťažnosti postihnutý za nenastúpenie vojenskej služby bol iba citovaným trestným odsúdením, po ktorom nenasledovali ďalšie sankcie (Thilimmenos v. Grécko, sťažnosť č. 34369/67). Ani z judikatúry uvedeného orgánu nemožno zistiť, že tieto jednoznačne pripúšťajú v obdobných prípadoch možnosť takého zdôvodnenia porušenia všeobecných pravidiel svedomím alebo presvedčením.

Súčasná právna úprava v Slovenskej republike ide nad rámec dohovoru, z ktorého nevyplýva, že právo na odmietnutie vojenskej služby by bolo súčasťou kódexu medzinárodne uznávaných ľudských práv.

V danom prípade bola preto sloboda svedomia a presvedčenia sťažovateľa obmedzená na základe zákona a o tomto obmedzení nemožno tvrdiť, že by bolo úplne neospravedliteľné záujmom štátu na zabezpečení jeho obranyschopnosti a zachovaní verejného poriadku a teda sledovalo legitímny cieľ, a to ani s poukazom na to, že zákonné obmedzenie ustanovovalo „staré právo“, ktoré bolo predchádzajúcim režimom vykladané spôsobom, ktorý nie je v každom prípade akceptovaný i v súčasnosti. Povinnosť vykonávať vojenskú službu podľa starého práva nemožno vnímať ako výlučne socialistickú a protidemokratickú, hoci v danom prípade „staré (trestné) právo“ nechránilo jednotlivca primeraným spôsobom v porovnaní s ochranou záujmov spoločnosti.

Ak preto najvyšší súd nevyhovел napadnutým uznesením sťažnosti generálneho prokurátora podanej v prospech sťažovateľa, neporušil tým ani slobodu náboženského vyznania a slobodu jeho svedomia, hoci na príslušné ustanovenia dohovoru, ústavy a listiny vo svojom rozhodnutí výslovne nepoukázal.

Vzhľadom na uvedené skutočnosti ústavný súd dospel k záveru, že uznesením najvyššieho súdu sp. zn. 3 Tz 9/2004 z 23. septembra 2004 nedošlo k porušeniu základného práva sťažovateľa na spravodlivý proces a ani jeho slobody svedomia a náboženského presvedčenia, a preto sa nemohol osobitne zaoberať údajnou diskrimináciou sťažovateľa v súvislosti s porušením jeho práv.

Ústavný súd zároveň poukazuje i na svoje skoršie rozhodnutie č. k. III. ÚS 165/05-22 z 9. júna 2005 vydané v obdobnej veci, v ktorej ústavný súd, pokiaľ ide o spravodlivosť konania, vychádzal z toho, že preskúvanie zákonnosti napadnutého rozhodnutia a konania, ktoré mu predchádzalo na základe sťažnosti podľa § 266 a nasl. Trestného poriadku, musí vychádzať z právneho stavu platného v čase, keď došlo k vydaniu napadnutého rozhodnutia, prípadne, keď sa uskutočnilo konanie, ktoré mu predchádzalo, a pokiaľ ide o slobodu svedomia v týchto prípadoch, uviedol, že ani relevantná časť práva platného v čase rozhodovania o vine a treste (v roku 1981) nevykazuje ani podľa vtedy platných medzinárodných štandardov znaky neznesiteľnej nespravodlivosti, ktoré by súdy dnes mohli a museli zohľadniť, a to aj s poukazom na to, že v roku 1981 ani všetky členské štáty Rady Európy neumožňovali vykonať namiesto vojenskej služby civilnú službu (napr. Švajčiarsko) a trestnoprávny postih za nenastúpenie vojenskej služby bol zavedený aj v týchto krajinách. Tento záver sa rovnako vzťahuje aj na vec sťažovateľa. Aj keď v odlišnom stanovisku sudcu J. B. k rozhodnutiu vo veci č. k. III. ÚS 165/05-22 bolo poukazované na skutočnosť, že pre Československú socialistickú republiku nadobudol od 23. marca 1976 platnosť Medzinárodný pakt o občianskych a politických právach, a teda i jeho ustanovenie čl. 18 ods. 2, podľa ktorého nikto nesmie byť podrobený donucovaniu, ktoré by narušovalo jeho slobodu vyznávať alebo prijať náboženstvo alebo vieru podľa svojej vlastnej voľby, ústavný súd poukazuje na to, že v tejto veci sa sťažovateľ nedomáhal konštatovania porušenia tohto ustanovenia medzinárodnej zmluvy, a preto sa ním ústavný súd ani nemohol zaoberať. Ústavný súd aj preto nenachádza dôvod rozhodnúť vo veci sťažovateľa inak, než ako rozhodol rozhodnutím č. k. III. ÚS 165/05-22.

Po tom, ako ústavný súd dospel k záveru, že základné práva sťažovateľa, a to právo na spravodlivý proces podľa čl. 6 ods. 1 dohovoru, čl. 36 ods. 1 listiny, a právo na slobodu svedomia a náboženstva podľa čl. 9 ods. 1 a 2 dohovoru, čl. 24 ods. 1 a čl. 25 ods. 2 ústavy, čl. 15 ods. 1 a 3 listiny, a to i v spojení s čl. 4 ods. 4 a čl. 1 listiny uznesením najvyššieho súdu sp. zn. 3 Tz 9/2004 z 23. septembra 2004 porušené neboli, nebol dôvod zaoberať sa ostatnými návrhmi sťažovateľa, teda návrhom na zrušenie napadnutého uznesenia a návrhom na priznanie spravodlivého finančného zadost'učinenia.

P o u č e n i e : Proti tomuto rozhodnutiu nemožno podať opravný prostriedok.

V Košiciach 11. decembra 2007